

بررسی راهبردهای نوین فروش نفت خام ایران با رویکرد ضد تحریمی

سیدعبداله رضوی*

مسعود رسولی امیرآبادی**

چکیده

فروش نفت خام به عنوان کالای استراتژیک علاوه بر اهمیت در عرصه اقتصادی، در عرصه سیاسی-امنیتی کشورها نیز مهم و تأثیرگذار است. ایالات متحده آمریکا به عنوان یکی از دشمنان دیرین جمهوری اسلامی ایران از آغاز انقلاب اسلامی با روش‌هایی همچون محدود ساختن سرمایه‌گذاری و تحریم ایران در عرصه‌های مختلف درصدد ایجاد اختلال و ضربه زدن به جمهوری اسلامی بوده و تا به امروز تلاش کرده است، این حلقه فشار را سخت‌تر کند. اصلی‌ترین مسئله‌ای که این پژوهش درصدد پاسخ به آن بوده، ارائه راهبردهایی برای فروش نفت خام ایران با توجه به تحریم‌های هوشمند فعلی است؛ بر این اساس با ۲۴ نفر از خبرگان این حوزه مصاحبه و از طریق روش تحلیل، مضمون مطالب ارائه‌شده کدگذاری و نتایج نهایی احصا شده است. نتایج پژوهش نشان داد که با توجه به شرایط کنونی می‌توان از ۱۶ راهبرد استفاده کرد که پژوهشگر آن را در چهار دسته «سازوکارهای فنی»، «سازوکارهای سیاسی-حقوقی»، «سازوکارهای اقتصادی-مالی» و «سازوکارهای تجاری-بازرگانی» دسته‌بندی نموده است. البته استفاده هیبریدی (ترکیبی) این راهبردها نیز ممکن است و کارگشا خواهد بود.

واژه‌های کلیدی: نفت خام، تحریم، فروش نفت خام، تحلیل مضمون، بازاریابی بین‌المللی

طبقه‌بندی JEL: F59, M16

srazavi@put.ac.ir

* عضو هیئت علمی دانشگاه صنعت نفت (نویسنده مسئول)

mas.rasouli@isu.ac.ir

** دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت بازرگانی دانشگاه امام صادق (ع)

تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۳/۱۷

تاریخ دریافت: ۹۸/۱۱/۱۵

فصلنامه راهبرد اقتصادی، سال هفتم، شماره بیست و چهارم، بهار ۱۳۹۷، صص ۱۷۶-۱۵۱

مقدمه

جمهوری اسلامی از ابتدای انقلاب اسلامی شعار خود را استقلال از هرگونه قدرت خارجی و استعماری و عدم وابستگی به قدرت‌های شرق و غرب اعلام کرده است و در مواجهه با تحریم‌ها و دست‌وپنجه نرم کردن با مصائب و مشکلات آن سابقه‌ای طولانی دارد و شاید کمتر کسی در ایران باشد که در زندگی روزمره خود با اصطلاحاتی مانند تحریم، بایکوت و اعمال تعرفه‌های صادراتی روبرو نباشد. امروزه در نظام اقتصادی جهان، تحریم‌ها از ابزارهای معمول ابرقدرت‌ها جهت اعمال قدرت و ایجاد محدودیت برای کشورهای مقاوم هستند. با افزایش قدرت منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران در منطقه خاورمیانه قدرت‌های اقتصادی جهان نظیر آمریکا بر آن شده‌اند تا روند رشد و پیشرفت ایران را در حوزه‌های مختلف مختل سازند و با آن مقابله نمایند؛ با این هدف سیاست‌های مختلفی نظیر جنگ سخت، جنگ نرم و جنگ‌های هیبریدی را پیش گرفته‌اند و در این میان اعمال تحریم در حوزه انرژی و فروش نفت خام مهم‌ترین اقدامات آن‌ها بوده است.

با توجه به روند تاریخی فشارهای ناشی از تحریم‌ها و همچنین به‌روزرسانی و پیگیری مداوم طرف مقابل، استفاده از روش‌های نوین فروش نفت خام اهمیت بیشتری می‌یابد. این پژوهش کوشیده است بر اساس نظرات خبرگان این حوزه راهبردهایی را در شرایط تحریم، برای بازاریابی و فروش نفت خام ایران شناسایی و به سیاست‌گذاران ارائه نماید. به این منظور بخش بعدی مقاله به‌ضرورت و اهمیت پژوهش اختصاص داشته و برخی اصطلاحات و مفاهیم کلیدی

مورد استفاده در این پژوهش تعریف شده است. سپس به مرور پیشینه نظری و ادبیات موضوع پرداخته و در ادامه روش گردآوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها ارائه و روش تحلیل مضمون معرفی گشته است. شناسایی فروش نفت ایران در شرایط تحریم موضوع بخش بعدی است که در آن تک‌تک روش‌های احصاشده با توضیح مختصری ارائه گشته و بخش پایانی به تبیین نتایج و جمع‌بندی اختصاص یافته است.

پژوهش حاضر، تحریم خرید نفت کشور را به مثابه رکن مهمی از تحریم‌های اقتصادی بررسی کرده و بر اساس نظر خبرگان، روش‌های ممکن برای عبور از تحریم‌های این صنعت را شناسایی و ارائه نموده است.

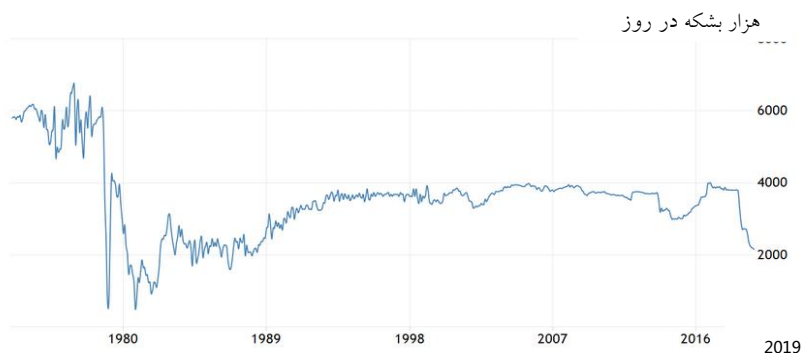
۱. ضرورت و اهمیت پژوهش

نفت و گاز طبیعی مهم‌ترین منبع تأمین انرژی بشر محسوب می‌شود؛ به طوری که نفت خام ۳۶ درصد و گاز طبیعی ۳۱ درصد انرژی دنیا را تأمین می‌کنند (گزارش ماهنامه اداره اطلاعات انرژی ایالات متحده، ۲۰۲۰)؛ از این رو نفت و گاز در معادلات اقتصادی-سیاسی جهان اهمیت راهبردی دارند و در فرایند روابط بین‌الملل نقش مهمی ایفا می‌کنند، در این میان کشورهای تولیدکننده نفت، همواره به دنبال ایجاد اثرات مثبت تولید نفت بر اقتصاد کشورشان هستند (هرچند در بیشتر موارد، نفت به عنوان عامل اثرگذار مثبت بر اقتصاد این کشورها عمل نکرده است). باید توجه داشت نبود مدلی برای عرضه نفت که عوامل مؤثر بر عرضه را به طور مناسب در بر گیرد، سبب شناخت ناکافی از اثرات این عوامل شده، ممکن است به تصمیم‌گیری‌های نادرست در زمینه میزان تولید نفت خام منجر شود. حال اگر در کشوری مانند ایران، درآمد نفتی بخش عمده‌ای از درآمدهای کشور باشد، قطعاً این تصمیمات نادرست اثرات نامطلوبی بر اقتصاد کشور خواهد داشت (ابراهیمی، ۱۱۳، ص ۱۳۹۰).

میزان کل تولید نفت خام جهان در سال ۲۰۱۸ روزانه ۸۰/۶ میلیون بشکه در

روز بوده (گزارش اداره اطلاعات انرژی ایالات متحده، ۲۰۱۹) و با توجه به میانگین پنجاه ساله (۱۹۶۹-۲۰۱۹) تولید نفت خام ایران در حدود ۳/۵ میلیون بشکه در روز است.

نمودار ۱. میزان تولید نفت خام ایران از سال ۱۹۷۵ تا ۲۰۱۹

منبع: گزارش تولید نفت خام ایران سایت tradingeconomics.com

همان‌گونه که آشکار است نفت ایران سهم قابل توجهی در بازار جهانی نفت داشته و تصور خروج این کشور از بازارهای جهانی بسیار بعید به نظر می‌رسد؛ ولی برنامه‌ریزی هدفمند کشورهای غربی با محوریت ایالات متحده آمریکا از یک سو و تحولات فناورانه در حوزه شیل‌های نفتی و همچنین توسعه میادین در برخی کشورهای همسایه ایران نظیر عراق زمینه‌هایی را فراهم کرده که بازار نفت خام ایران به خطر بیفتد.

با اینکه وابستگی بودجه کشور به درآمدهای نفتی یک ضعف محسوب می‌شود و همین مسئله می‌تواند پاشنه آشیلی برای اجرای بسیاری از سیاست‌های راهبردی کشور در ابعاد استراتژیک منطقه ای و جهانی باشد، نگرش هوشمندانه در جهت بازیابی نفت خام ایران در این شرایط ضد حمله و امری ضروری است و باید راهبردهای نوین در عرصه فروش نفت به صورت مجموعه‌ای مدون احصا و جمع‌آوری شود تا در آینده به‌عنوان تجربیات عملیاتی مورد استفاده قرار گیرد.

جنبه نوآورانه پژوهش حاضر، احصای روش‌های راهبردی فروش نفت خام

در شرایط تحریم بوده و کوشیده است با انجام مصاحبه‌های متعدد با خبرگان این حوزه، شناسایی جامعی از این راهبردها انجام دهد؛ با این هدف که بتواند گامی کوچک و مؤثر در جهت کمک به تصمیم‌سازی سیاست‌گذاران و مجریان امر بردارد.

۲. پیشینه نظری

تحریم ایران به‌ویژه تحریم‌های نفتی، از پربسامدترین موضوعات مورد توجه در چند سال اخیر است؛ ولی همچنان خلأ جدی پژوهش‌هایی که به‌طور ویژه به امر بازاریابی نفت ایران در شرایط تحریم بپردازند، احساس می‌شود.

«مصلی‌نژاد» (۱۳۹۴) در پژوهش خود با عنوان «سیاست‌گذاری اقتصاد سیاسی نفت و تحریم‌های بین‌المللی ایران» که از نظر روش‌شناسی در زمره تحقیقات کیفی توصیفی است که در آن سیاست‌گذاری اقتصاد سیاسی نفت به‌عنوان متغیر مستقل و نوسانات قیمت نفت و تحریم‌های اقتصادی جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان متغیر وابسته بررسی شده است. محور اصلی این جستار، پردازش به این موضوع است که مذاکرات ژنو، مذاکرات وین و همچنین موافقت‌نامه هسته‌ای ایران و گروه ۵+۱ موسوم به «برنامه جامع اقدام مشترک (برجام)» و هرگونه مذاکره و الگوی همکاری‌جویانه بین‌المللی تابعی از سیاست‌گذاری اقتصاد سیاسی کشورها در نظام بین‌الملل و به‌ویژه اقتصاد نفت است.

«رضوی و زین‌الدینی» (۱۳۹۷) در پژوهش «اثر بازگشت تحریم‌های ثانویه آمریکا بر صنعت نفت و گاز ایران: فرصت‌ها و تهدیدها» با مطالعه تطبیقی تحریم‌های اقتصادی اعمالی در سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۲، آثار آن‌ها را بر اقتصاد و صنعت نفت و گاز ایران و تحریم‌های ثانویه اعمال‌شده از هجدهم اردیبهشت ۱۳۹۷ در وضعیت کنونی اقتصاد ایران، فرصت‌ها و تهدیدهای پیش روی صنعت نفت و گاز و اقتصاد ایران در برخورد با اعمال دوباره تحریم‌های ثانویه آمریکا شناسایی کرده و از این طریق، به ارائه راهکار برای پیشگیری و کاهش آثار منفی تحریم‌های ثانویه اقتصادی جدید پرداخته است.

«سیبرگ»^۱ (۲۰۱۶) در پژوهش خود با عنوان «اتحادیه اروپا و تحریم‌های بین‌المللی علیه ایران» درصدد بوده است، نخست مشخص کند تا چه حد تحریم‌ها بر تصمیمات ایران در مورد هسته‌ای تأثیر گذاشته است و دوم، چگونگی تأثیر رژیم تحریم در روابط ایران و بازیگران بین‌المللی را با تمرکز ویژه بر اتحادیه اروپا بررسی و توانایی ایران در پیگیری منافع سیاست خارجی خود را ارزیابی کند.

«وگت و همکاران»^۲ (۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان «یک سال پس از تحمیل مجدد تحریم‌ها» پس از بررسی حوادث و اتفاقات پس از خروج ایالات متحده آمریکا از برجام و پیش‌بینی وقایع بعدی آن به نتیجه می‌رسد که اتحادیه اروپا و کشورهای عضو آن می‌توانند در پیشبرد برنامه جامع مشترک و رفع تنش‌های بین ایران و ایالات متحده آمریکا گام مهمی بردارند.

«بولینو»^۳ و همکاران (۲۰۱۹) در مقاله‌ای، با عنوان «تحریم‌های ایران: پیامدهای بازار نفت» به بررسی پیامدهای تحریم‌های آمریکا بر بازار نفت و تأثیر تحریم‌ها بر شرایط داخل کشور ایران و بازار نفت در چهاری سناریو مختلف بر اساس الگوبرداری «KAPSARC» پرداخته و از فرایند تصمیم‌گیری سیاسی با استفاده از ابزار KAPSARC برای تحلیل رفتاری (KTAB) به این نتیجه رسیده است که تحریم ایران حتی در بدترین حالت تأثیر شگرفی بر قیمت نفت در بازار جهانی نخواهد داشت و تنها موجب ایجاد بعضی تنش‌های اقتصادی (نظیر شوک تورمی و ایجاد نارضایتی‌های سیاسی از حاکمیت ایران) در داخل اقتصاد ایران می‌شود.

۳. چارچوب نظری

با توجه به اینکه عموم مفاهیم علوم اجتماعی دارای برداشت‌های متعدد لفظی و کلامی هستند، در ادامه پس از مرور برخی از مفاهیم اصلی مورد استفاده در این

1. Seeberg

2. Vogt et al

3. Carlo Andrea Bollino

پژوهش، به مباحث ورود خواهد شد.

۳-۱. انواع بازارهای معاملات نفت

رقابتی شدن بازار نفت و پیامد آن تغییرپذیری شدید قیمت نفت خام، تأثیرات زیادی بر الگوی معاملات نفت گذاشته است. تا قبل از تحولات نفتی دهه ۱۹۷۰، بازار نفت تقریباً توسط شرکت‌های بزرگ نفتی مدیریت می‌شد، به همین دلیل معاملات نفت بیشتر در چارچوب قراردادهای مدت‌دار ثابت صورت می‌گرفت؛ ولی در وضعیتی که قیمت‌ها تغییرپذیری زیادی نشان می‌دهد، این‌گونه قراردادها چندان مقرون‌به‌صرفه نیست؛ زیرا منجر به سود یا زیان‌های سنگین می‌شود (درخشان، ۴۵، ص ۱۳۹۰).

۳-۲. بازارهای اسپات

بازار «اسپات» نفت خام از نظر ارزش معاملات، بزرگ‌ترین بازار کالا را در جهان امروز تشکیل می‌دهد. در بازار اسپات که به آن «بازار آزاد»^۱ هم می‌گویند، قراردادها معمولاً برای یک ماه تا یک سال منعقد می‌شود و البته امکان تمدید آن‌ها نیز وجود دارد. قیمت‌گذاری در بازارهای اسپات بر اساس قیمت «نفت‌های شاخص»^۲ انجام می‌شود. مهم‌ترین انواع نفت خام شاخص عبارت‌اند از: «مخلوط برنت دریای شمال»^۳ یا به‌طور خلاصه «برنت»، «WTI»^۴ و «دبی». به‌موازات رشد بازارهای اسپات، سازمان‌هایی مانند «پترولیوم آرگوس»^۵ و «پلاتس»^۶ برای تهیه گزارش عملکرد این بازارها و به‌ویژه برای انتشار قیمت انواع نفت خام ایجاد شد.

۳-۳. بازارهای سلف و بازار آتی‌ها

تغییرات پیش‌بینی‌نشده قیمت نفت خام ضرورتاً ایجاب می‌کند نهادهای مناسب و

-
1. Open Market
  2. Benchmark یا Marker
  3. North Sea Brent Blend
  4. WTI: West Texas Intermediate
  5. Petroleum Argus
  6. Platt's

ابزارهای لازم در بازار ایجاد شود تا خریداران و فروشندگان بتوانند معاملات خود را در مقابل ریسک ناشی از تغییرات نامطلوب و پیش بینی نشده قیمت پوشش دهند. معاملات «بازارهای سلف»^۱ نفت خام برنت به این صورت است که فروشنده اطلاعیه های ۱۵ روزه به خریدار می دهد تا نفت خام خود را در خلال سه روز، طی این دوره ۱۵ روزه بارگیری کند. به محموله هایی که طی این دوره بارگیری شود به اصطلاح «برنت موعده دار»^۲ می گویند؛ پس محموله های سلف، در اصطلاح به «برنت ۱۵ روزه» هم معروف است.

«بازار آتی ها»^۳ برای نفت خام، صورت کامل شده بازارهای سلف نفت خام است؛ زیرا نفت خام در این بازارها به صورت واحدهای استاندارد معامله می شود که در اصطلاح به آن «قرارداد» می گویند. هر قرارداد نفت خام برابر با هزار بشکه نفت خام است که از نظر کیفیت باید استاندارد باشد (درخشان، ۱۳۹۰: ۴۹).

۳-۴. تحریم

تحریم ها ابزارهایی هستند که جایی میان دیپلماسی و استفاده از نیروی نظامی قرار می گیرند. این ابزارها اقدامات تلافی جویانه بین المللی محسوب می شوند و غالب اوقات اعمال محدودیت های تجاری یا مالی را در برمی گیرند (راه چمنی، ۱۳۸۱، ص ۴۹۹).

از نظر «کگلی»^۴ و «ویتکف»^۵ تحریم عبارت است از: «اقدامات عامدانه حکومت برای وارد کردن محرومیت اقتصادی بر دولت یا جامعه هدف، از طریق محدودیت یا توقف روابط اقتصادی معمول، اغلب به عنوان جانشینی برای استفاده از قدرت نظامی محسوب می گردد که به دولت تحریم کننده اجازه می دهد که خشم خود را در قبال برخی اعمال خاص ابراز و رفتار دولت هدف را تغییر دهد» (دستمالچی، ۱۳۸۴، ص ۱۴۶).

-
1. Forward Markets
  2. Dated Brent
  3. Futures Markets
  4. Kegley
  5. Witkoff

«مورگان و همکاران»^۱ (۲۰۰۹) این تعریف صریح را از تحریم‌های اقتصادی ارائه کرده‌اند: «اعمالی که یک یا چند کشور برای محدود یا قطع کردن روابط اقتصادی با کشور هدف انجام می‌دهند با این هدف که کشور مذکور سیاست‌های خود را تغییر دهد»؛ بنابراین یک تحریم اقتصادی حداقل یک کشور اعمال‌کننده را شامل می‌شود که قصد تحمیل برخی اهداف سیاسی را با استفاده از فشار اقتصادی دارد.

۳-۴-۱. رابطه بین فروش نفت و تحریم

چهل سال تحریم ایران که شامل توقیف اموال و دارایی‌های ایران توسط آمریکا به دنبال جریان گروگان‌گیری، قانون تحریم ایران و لیبی (ILSA) معروف به «قانون داماتو»، تحریم‌های مربوط به ادعای حمایت ایران از تروریسم (ISA)، تحریم‌های سازمان ملل بر اساس قطعنامه‌های متعدد شورای امنیت و بازگشت تحریم‌های اولیه و ثانویه پس از خروج آمریکا از برجام بوده است، کار را برای فروش نفت کشور ایران سخت می‌کند؛ چراکه این کشور جزء بزرگ‌ترین دارندگان ذخایر نفتی و صادرکنندگان نفت بوده است. از طرفی باید گفت، تحریم‌های اعمال‌شده از ابتدای انقلاب اسلامی محتوای یکسان نداشته‌اند و به عبارتی، تحریم‌های ابتدایی بیشتر بر توقیف دارایی‌ها و درآمدهای حاصل از فروش نفت ایران متمرکز بود و سپس توجه این جریان بر سرمایه‌گذاری شرکت‌های خارجی (آمریکایی و غیر آمریکایی) معطوف شد؛ ولی از سال ۲۰۱۱ و با سخت‌تر شدن شرایط، سیاست‌گذاران تحریم بر جلوگیری از فروش نفت ایران تمرکز کرده و فروش نفت را برای جمهوری اسلامی سخت‌تر نموده‌اند. البته در سال ۲۰۱۶ و پس از توافق مشترک برجام حجم فروش نفت خام روند صعودی گرفت؛ ولی پس از خروج ایالات متحده از این توافق دوباره این میزان کاهش یافت و اکنون به میزان قبل از برجام بازگشته است.

با توجه به شرایط کنونی و تحریم‌های نفتی، خلق راهکارهایی برای کاهش اثر یا بی‌اثر کردن تحریم‌ها در این صنعت اهمیتی دوچندان می‌یابد و مهم‌ترین

موضوع در این بحث استفاده از راهبردهای عملیاتی در راستای مقاوم کردن منافع ملی به ویژه درباره درآمدهای حاصل از فروش نفت و گاز است که سهم عمده‌ای از بودجه کشور را در بر می‌گیرد.

۴. روش گردآوری و تجزیه و تحلیل داده

۴-۱. روش پژوهش تحلیل مضمون

۴-۱-۱. تحلیل مضمون

«تحلیل مضمون»^۱، فرایندی برای تحلیل اطلاعات کیفی به شمار می‌رود؛ بنابراین تحلیل مضمون فقط یک روش کیفی نیست؛ بلکه فرایندی است که می‌تواند در اکثر روش‌های کیفی (اگر نگوییم همه روش‌های کیفی) به کار رود. همچنین این روش امکان تبدیل اطلاعات کیفی به کمی را فراهم می‌کند (Boyatzis, 1998).

۴-۱-۲. مقایسه روش تحلیل مضمون با دیگر روش‌های کیفی

به‌طور کلی، روش‌های تحلیل کیفی را می‌توان به دو دسته تقسیم کرد: دسته نخست: روش‌هایی که عمدتاً از جایگاه نظری یا معرفت‌شناسی خاصی نشئت می‌گیرند؛ مانند تحلیل محاوره و تحلیل پدیدارشناسی تفسیری که به‌کارگیری آن‌ها تنوع نسبتاً محدودی دارد؛ برخی از این روش‌ها نیز مانند نظریه داده بنیاد از چارچوب نظری کلانی بهره می‌برند.

دسته دوم: روش‌هایی که اساساً مستقل از جایگاه نظری یا معرفت‌شناسی خاص هستند و در طیف گسترده‌ای از روش‌های نظری و معرفت‌شناسی می‌توان از آن‌ها استفاده کرد. تحلیل مضمون در این دسته جای می‌گیرد؛ از این رو، ابزار تحقیقاتی منعطف و مفیدی است که برای تحلیل حجم زیادی از داده‌های پیچیده و مفصل، می‌توان از آن استفاده کرد (Braun & Clarke, 2006).

روش‌های کیفی بسیار متنوع و پیچیده هستند و تفاوت‌های بسیار جزئی و

مختصری باهم دارند. تحلیل مضمون را می‌توان یکی از روش‌های بنیادین تحلیل کیفی در نظر گرفت که با سایر روش‌های تحلیلی فرق دارد؛ چراکه به دنبال تشریح الگوهای داده‌های کیفی هستند؛ مانند روش تحلیل پدیدارشناسی تفسیری، نظریه داده بنیاد، تحلیل گفتمان و تحلیل محتوا (سیمیاری، ۱۳۹۷).

۴-۱-۳. مراحل اجرای تحلیل مضمون

در جدول ۱، مراحل، گام‌ها و اقدامات اجرای روش تحلیل مضمون به ترتیب بیان شده است.

جدول ۱. مراحل تحلیل مضمون

مرحله	گام	اقدام
۱- تجزیه و توصیف متن	۱- آشنایی با متن	- مکتوب کردن داده‌ها - مطالعه اولیه و مجدد داده‌ها - نوشتن ایده‌های اولیه
	۲- ایجاد کدهای اولیه و کدگذاری	- پیشنهاد چارچوب کدگذاری و تهیه قالب مضامین - تفکیک متن به بخش‌های کوچک‌تر - کدگذاری ویژگی‌های جالب داده‌ها
	۳- جست‌وجو و شناخت مضامین	- تطبیق کدها یا قالب مضامین - استخراج مضامین از بخش‌های کد گذاشته متن - پالایش و بازبینی مضامین
۲- تشریح و تفسیر متن	۴- ترسیم شبکه مضامین	- بررسی و کنترل همخوانی مضامین با کدهای مستخرج - مرتب کردن مضامین - انتخاب مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر - ترسیم نقشه(های) مضامین - اصلاح و تأیید شبکه(های) مضامین
	۵- تحلیل شبکه مضامین	- تعریف و نام‌گذاری مضامین - توصیف و توضیح شبکه مضامین
۳- ترکیب و ادغام متن	۶- تدوین گزارش	- تلخیص شبکه مضامین و بیان مختصر و صریح آن - استخراج نمونه‌های جالب داده‌ها - مرتبط کردن نتایج تحلیل با سؤالات تحقیق و مبانی نظری - نوشتن گزارش علمی و تخصصی از تحلیل‌ها

عابدی و دیگران، ۱۳۹۰، ص ۱۷۸

۴-۱-۴. کاربرست روش پژوهش تحلیل مضمون در پژوهش جاری

در این قسمت، با توجه به مطالبی که در معرفی و مراحل تحلیل مضمون بیان شد،

به اجرای این روش در پژوهش جاری پرداخته می‌شود.

گام اول: آشنایی با متن مورد بررسی

این مرحله از پژوهش بر اساس مصاحبه با خبرگان است. تحلیل مضمون پژوهش حاضر شامل ۲۵ مصاحبه با خبرگان این حوزه است که سمت خبرگان با شماره کد نشانگر ارائه شده است.

نشانگرها با ذکر مثال توضیح داده می‌شود؛ PA: یعنی شخص A (Person A)

PA01: یعنی مضمون پایه اول استخراج شده از مصاحبه شخص A

PD05: یعنی مضمون پایه پنجم استخراج شده از مصاحبه شخص D

گام دوم: کدگذاری اولیه

در این گام، کدگذاری اولیه فیش‌ها انجام شد. برای هر فیش با توجه به مفاهیمی که در خود داشت، یک کد یا بیشتر اختصاص یافت و کدگذاری‌ها با نظرات اساتید جرح و تعدیل شد.

گام سوم: جستجو و شناسایی مضامین

در این مرحله با مرور کدهای اولیه و تأمل و تفکر درباره آن‌ها، مضامین پایه استخراج گردید. این مضامین در جلسات متعدد هم‌اندیشی پژوهشگر با متخصصین این عرصه، نقد، بررسی و جرح و تعدیل شده است.

جدول ۲. جدول مضامین پایه مستخرج از مصاحبه خبرگان

ردیف	نشانگر مضامین پایه	مضامین پایه
1	PA01	ساخت پالایشگاه برای مقابله با تحریم
2	PA02	ایجاد همبستگی اقتصادی با کشورهای دیگر
3	PA03	کسب سهم بازار آمریکا در بازار نفت در زمان تحریم
4	PA04	استفاده از همسایگان در منطقه برای شکست تحریم‌ها
5	PA05	ایجاد همبستگی اقتصادی - امنیتی با کشورهای دیگر
6	PA06	کاهش ریسک برای کشورهای طرف تعامل در زمان تحریم
7	PA07	داشتن برنامه بلندمدت و راهبردی در حوزه انرژی کشور
8	PA08	ایجاد همبستگی اقتصادی با دیگر کشورها
9	PA09	پوشش ریسک فعالیت با تشکیل کنسرسیوم‌ها و اتحادیه‌ها
10	PA10	لزوم به‌کارگیری مدیریت دانش در فعالیت‌ها
11	PA11	استفاده از روش‌های نوین برای مقابله با تحریم
12	PA12	ایجاد آمیختگی اقتصادی با دیگر کشورها

استفاده از ظرفیت کشورهای همسایه	PB01	13
ورود بخش غیردولتی قوی در قالب هلدینگ‌های تخصصی نفت و گاز	PB02	14
استفاده از شرکت‌های امین واسط یا تراستی	PC01	15
ساخت پالایشگاه‌های کوچک در داخل کشور	PC02	16
لزوم وجود یک استراتژی جامع برای انرژی کشور	PC03	17
استفاده از تهاتر برای ورود کالاهای اساسی	PC04	18
قرارداد پالایش با پالایشگاه‌های خارج کشور	PC05	19
سرمایه‌گذاری در پروژه‌های کشورهای در حال رشد	PC06	20
انجام پروژه‌های توسعه‌ای توسط پیمانکار خارجی در ایران با پشتوانه درآمدهای نفتی	PC07	21
قراردادهای جذاب بالادستی در صنعت نفت	PC08	22
ایجاد آمیختگی اقتصادی با شرکت‌ها و کشورهای خارجی	PC09	23
استفاده از ظرفیت شرکت‌های اقتصادی کشور برای فروش نفت	PD01	24
کاهش ریسک برای خریدار نفت	PD02	25
نزدیک شدن به بازار مشتریان	PD03	26
استفاده از پتانسیل همسایگان	PD04	27
ایجاد کمیته‌ای از افراد خیره با اختیارات تام در حوزه فروش نفت	PD05	28
بلندینگ نفت خام (مخلوط کردن نفت خام با نفت خام دیگر کشورها)	PD06	29
استفاده از پتانسیل همسایگان	PD07	30
لزوم وجود یک استراتژی جامع برای بخش انرژی کشور	PD08	31
گسترش صنایع میان‌دستی و پایین‌دستی	PD09	32
ایجاد سبد انرژی در بحث صادرات	PD10	33
ایجاد شبکه مویرگی در فروش نفت	PE01	34
اصلاح ساختار قراردادهای نفتی	PE02	35
تشکیل کارگروه برای بالا بردن انعطاف نسبت به تحریم	PE03	36
تأمین مالی پروژه‌های توسعه‌ای داخل کشور از طریق درآمدهای نفتی	PE04	37
استفاده از پتانسیل شرکت‌های داخلی در تعامل با شرکت‌های خارجی	PE05	38
استفاده از پتانسیل پالایشگاه‌های خارج کشور	PE06	39
استفاده از پتانسیل پالایشگاه‌های خارج کشور	PE07	40
کشتی به کشتی کردن نفت برای از بین بردن هویت مبدأ	PE08	41
استفاده از ظرفیت کشورهای همسایه	PF01	42
تهاتر نفت با کالاهایی مثل طلا یا کالای اساسی	PF02	43
سواپ نفت در دریای خزر	PF03	44
شناسایی مشتریان و بازارهای جدید	PF04	45
استفاده از روش‌های تجارت متقابل در فروش نفت	PF05	46
استراتژی خلق ابهام در فروش نفت	PF06	47
ایجاد بورس نفت داخل کشور	PF07	48
استفاده از ارزهای دیجیتال در تبادلات مالی	PF08	49
کاهش ریسک برای خریداران نفت	PG01	50
استفاده از خط لوله برای صادرات نفت	PG02	51
ارتباط با بورس‌های جهانی	PG03	52
سرمایه‌گذاری در کشورهای خریدار نفت ایران	PG04	53
قراردادهای جذاب برای مشتریان در حوزه بالادستی و پایین‌دستی	PG05	54
ساخت مخازن ذخیره‌سازی در داخل کشور	PG06	55
ساخت مخازن ذخیره‌سازی در خارج کشور	PG07	56
نزدیک شدن به بازار مشتریان و بالا بردن پویایی در فروش	PG08	57

توجه ویژه به کشورهای دوست در دوران تحریم	PG09	58
فراهم کردن زیرساخت‌های سیاسی - دیپلماتیک	PG10	59
کاهش ریسک برای خریداران نفت ایران	PH01	60
خرید یا ساخت مخازن ذخیره‌سازی در نزدیکی بازار مشتریان	PH02	61
استفاده از پتانسیل شرکت‌های ترستی	PH03	62
حق‌العمل کار شدن شرکت‌های داخلی برای وزارت نفت	PH04	63
قیمت‌گذاری مناسب برای هر منطقه	PH05	64
استراتژی اختفا در معاملات	PH06	65
منعطف بودن و پویایی نسبت به بازار مشتریان	PH07	66
استفاده از روش‌های تهاثری	PI01	67
مشارکت در پروژه‌های کشورهای خارجی	PI02	68
استفاده از سازوکار سوآپ نفت با کشورهای همسایه	PI03	69
ساخت یا خرید مخزن در خارج کشور	PI04	70
استفاده از ظرفیت پالایشگاه‌های کشورهای خارجی	PI05	71
متنوع‌سازی بازار صادراتی کشور	PI06	72
داشتن استراتژی یکپارچه و منسجم در کشور	PI07	73
حذف قوانین زائد و موانع صادرات موجود	PJ01	74
استفاده از پتانسیل شرکت‌های ترستی	PJ02	75
کاهش ریسک تاجران ایرانی	PJ03	76
استفاده از پتانسیل کشورهای همسایه	PJ04	77
استقبال از قراردادهای مشارکت در بالادست نفت	PJ05	78
استفاده از صرافی‌ها برای انتقال پول	PJ06	79
استفاده از پتانسیل کشورهای همسایه	PJ07	80
مستشاران عملیاتی برای تسهیل فرایند فروش در کشورهای اصلی خریدار نفت	PJ08	81
نمایندگان ویژه برای تحلیل و تسهیل فعالیت بازاریابی نفت	PJ09	82
پالایشگاه‌های کوچک در سرحدات کشور	PJ10	83
ایجاد شبکه مویرگی فروش نفت	PK01	84
شرکت‌های امین واسط غیر ایرانی	PK02	85
استفاده از سهام بی‌نام برای تأسیس شرکت ترستی	PK03	86
بالا بردن ظرفیت پالایش داخل کشور	PK04	87
داشتن راهبرد بلندمدت در حوزه فروش نفت	PL01	88
پوشش ریسک‌های احتمالی برای مشتری	PL02	89
اولویت استفاده از میدان‌های مشترک با همسایگان	PL03	90
رصد تحولات انرژی کشورهای همسایه	PL04	91
استفاده از راهکارهای نامتعارف در فروش	PL05	92
صادرات از طریق خط لوله	PL06	93
استفاده از قراردادهای نوین	PL07	94
استفاده از ارزهای رمز نهاد	PL08	95
پیمان‌های پولی دو یا چندجانبه	PM01	96
استفاده از روش‌های نامتعارف فروش	PN01	97
لزوم ریسک‌پذیری در شرایط تحریم	PN02	98
تمرکز بر پالایشگاه‌های کوچک خارج کشور	PN03	99
رفع موانع داخلی و عدم پویایی‌های متولیان فروش	PN04	100
جذاب و واقعی کردن قراردادهای همکاری	PN05	101
استفاده از انواع قراردادهای جدید	PN06	102

مذاکره با کشورهای دارای معافیت واردات نفت ایران	PO01	103
بلندینگ نفت با کشورهای همسایه	PO02	104
بستن پیمان استراتژیک با برخی کشورها	PO03	105
خرید سهام پالایشگاه در خارج کشور	PO04	106
سوآپ نفت	PO05	107
تاپ‌آپ نفت	PO06	108
فروش مویرگی نفت در منطقه	PO07	109
بلندینگ نفت میداین مختلف	PP01	110
داشتن راهبرد بلندمدت در حوزه فروش نفت	PP02	111
ایجاد جذابیت در قراردادهای بالادستی	PP03	112
خرید سهام پالایشگاه‌های خارج از کشور	PP04	113
استفاده از افراد خیره و دارای اختیار تام در فروش نفت	PP05	114
تأسیس شرکت‌های غیر ایرانی برای فروش نیابتی نفت ایران	PP06	115
شرکت‌های تراستی	PP07	116
استفاده از پتانسیل همسایگان منطقه‌ای	PQ01	117
ایجاد ارتباط راهبردی با کشورهای بزرگ	PQ02	118
پالایشگاه‌های کوچک در داخل کشور	PQ03	119
پتروپالایشگاه	PQ04	120
ایجاد همبستگی اقتصادی در فروش نفت	PQ05	121
استفاده از ظرفیت خالی پالایشگاه‌های خارج کشور	PQ06	122
خرید سهام پالایشگاه‌های خارج کشور	PQ07	123
ایجاد شبکه مویرگی در توزیع نفت خام	PQ08	124
وجود عزم لازم در دستگاه‌های متولی	PQ09	125
استفاده از پتانسیل کشورهای همسو در کل جهان	PR01	126
بلندینگ نفت	PR02	127
سوآپ نفت با همسایگان	PR03	128
استفاده از شبکه خط لوله کشور	PR04	129
استفاده از روش‌های تجارت متقابل	PR05	130
ارتباط سازنده با کشورهای بزرگ خریدار نفت	PR06	131
استفاده از پتانسیل همسایگان خزر	PS01	132
استفاده از خط لوله‌های کشورهای همسایه	PS02	133
استفاده از پتانسیل دریای سیاه	PS03	134
ورود بخش غیردولتی در فروش نفت	PS04	135
استفاده از خط لوله کشورهای همسایه	PS05	136
سوآپ نفت	PS06	137
استفاده از شرکت امین واسط	PT01	138
تشکیل ستاد هماهنگی داخلی	PU01	139
استفاده از شرکت‌های واسط امین	PU02	140
استفاده از افراد خیره و دارای اختیار تام در فروش نفت	PU03	141
منابع جدید در خارج کشور	PU04	142
خرید بخشی از سهام یا کل سهام پالایشگاه در خارج کشور	PU05	143
تشکیل سازمان کشورهای تحریم شده	PU06	144
قراردادهای حق‌العمل‌کاری	PU07	145
ایجاد نامنی در بازار جهانی نفت	PV01	146
ذخیره‌سازی در کشورهای همسو	PV02	147

دیپلماسی فعال با کشورهای همسو	PV03	148
یافتن بازارهای جدید با رصد دائم	PV04	149
بالا بردن ریسک‌پذیری در فعالیت‌ها	PW01	150
حضور فعال در مجامع و اتحادیه‌های همسو	PW02	151
ایجاد واسط‌های مورد اعتماد برای تسهیل فروش نفت	PW03	152
ایجاد ستاد ویژه مقابله با تحریم	PW04	153
خرید پالایشگاه در کشورهای دوست	PX01	154
سرمایه‌گذاری در پروژه‌های مختلف خریداران نفت	PX02	155
ساخت مخازن در خارج کشور	PX03	156
بورس نفت در داخل کشور	PX04	157
دیپلماسی فعال در حوزه فروش نفت	PX05	158
ارائه دوره تنفس برای پالایشگاه‌ها یا پتروپالایشگاه‌ها	PY01	159
بورس نفت داخل کشور	PY02	160
ساخت مخازن ذخیره‌سازی در داخل کشور	PY03	161
ساخت یا خرید مخازن ذخیره‌سازی در خارج کشور	PY04	162
خرید سهام پالایشگاه‌های خارجی	PY05	163
بستن قرارداد تأمین خوراک اولیه پالایشگاه‌های خارجی و صادرات فرآورده آن	PY06	164
استفاده از ظرفیت مازاد (خالی) پالایشگاه‌های خارج کشور	PY07	165

گام چهارم: ترسیم شبکه مضامین

در این مرحله، با مراجعه به مضامین استخراج‌شده و بازبینی کلی آن‌ها بررسی شد که آیا با یکدیگر ارتباط و انسجام کافی دارند یا خیر.

گام پنجم و ششم: تحلیل شبکه مضامین و تدوین گزارش

در این مرحله از پژوهش، پس از اتمام کدگذاری‌ها، ترسیم شبکه مضامین انجام می‌شود. در این پژوهش، محورهای مربوط به مضامین سازمان‌دهنده به شرح جدول ۳ به دست آمده است.

جدول ۳. ترسیم شبکه مضامین سازمان‌دهنده

ردیف	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین پایه	نشانهگر مضامین پایه
۱	ساخت پالایشگاه‌های کوچک و پتروپالایشگاه در داخل کشور	ساخت پالایشگاه برای مقابله با تحریم	PA01
		ساخت پالایشگاه‌های کوچک در داخل کشور	PC02
		گسترش صنایع میان‌دستی و پایین‌دستی	PD09
		پالایشگاه‌های کوچک در سرحدات کشور	PJ10
		بالا بردن ظرفیت پالایش داخل کشور	PK04
		پالایشگاه‌های کوچک در داخل کشور	PQ03
		پتروپالایشگاه	PQ04
۲	سرمایه‌گذاری در	قرارداد پالایش با پالایشگاه‌های خارج کشور	PC05

۱	پروژه‌های خارجی و خرید پالایشگاه خارج از کشور	سرمایه‌گذاری در پروژه‌های کشورهای در حال رشد	PC06
		استفاده از پتانسیل پالایشگاه‌های خارج کشور	PE06
		استفاده از پتانسیل پالایشگاه‌های خارج کشور	PE07
		سرمایه‌گذاری در کشورهای خریدار نفت ایران	PG04
		مشارکت در پروژه‌های کشورهای خارجی	PI02
		استفاده از ظرفیت پالایشگاه‌های کشورهای خارجی	PI05
		تمرکز بر پالایشگاه‌های کوچک خارج کشور	PN03
		خرید سهام پالایشگاه در خارج کشور	PO04
		خرید سهام پالایشگاه‌های خارج از کشور	PP04
		استفاده از ظرفیت خالی پالایشگاه‌های خارج کشور	PQ06
		خرید سهام پالایشگاه‌های خارج کشور	PQ07
		منابع جدید در خارج کشور	PU04
		خرید بخشی از سهام یا کل سهام پالایشگاه در خارج کشور	PU05
		خرید پالایشگاه در کشورهای دوست	PX01
		سرمایه‌گذاری در پروژه‌های مختلف خریداران نفت	PX02
		ارائه دوره تنفس برای پالایشگاه‌ها یا پتروپالایشگاه‌ها	PY01
		خرید سهام پالایشگاه‌های خارجی	PY05
۳	استفاده از ظرفیت همسایگان منطقه‌ای و کشورهای بزرگ همسو	بستن قرارداد تأمین خوراک اولیه پالایشگاه‌های خارجی و صادرات فرآورده	PY06
		استفاده از ظرفیت مازاد (خالی) پالایشگاه‌های خارج کشور	PY07
		ایجاد همبستگی اقتصادی با کشورهای دیگر	PA02
		استفاده از همسایگان منطقه برای شکست تحریم‌ها	PA04
		ایجاد همبستگی اقتصادی - امنیتی با کشورهای دیگر	PA05
		ایجاد همبستگی اقتصادی با کشورهای دیگر	PA08
		ایجاد آمیختگی اقتصادی با دیگر کشورها	PA12
		استفاده از ظرفیت کشورهای همسایه	PB01
		ایجاد آمیختگی اقتصادی با شرکت‌ها و کشورهای خارجی	PC09
		استفاده از پتانسیل همسایگان	PD07
		استفاده از ظرفیت کشورهای همسایه	PF01
		استفاده از خط لوله برای صادرات نفت	PG02
		توجه به کشورهای دوست در دوران تحریم	PG09
		استفاده از پتانسیل کشورهای همسایه	PJ04
		استفاده از پتانسیل کشورهای همسایه	PJ07
		صادرات از طریق خط لوله	PL06
		۴	شرکت‌های تراستی و
استفاده از پتانسیل همسایگان منطقه‌ای	PQ01		
ایجاد ارتباط راهبردی با کشورهای بزرگ	PQ02		
ایجاد همبستگی اقتصادی در فروش نفت	PQ05		
استفاده از پتانسیل کشورهای همسو در کل جهان	PR01		
استفاده از شبکه خط لوله کشور	PR04		
ارتباط سازنده با کشورهای بزرگ خریدار نفت	PR06		
استفاده از پتانسیل همسایگان خزر	PS01		
استفاده از خط لوله‌های کشورهای همسایه	PS02		
استفاده از پتانسیل دریای سیاه	PS03		
استفاده از خط لوله کشورهای همسایه	PS05		
		استفاده از شرکت‌های امین واسط یا تراستی	PC01

	امین واسط	استفاده از پتانسیل شرکت‌های تراستی	PH03
		استفاده از پتانسیل شرکت‌های تراستی	PJ02
		شرکت‌های امین واسط غیر ایرانی	PK02
		استفاده از سهام بی‌نام برای تأسیس شرکت تراستی	PK03
		تأسیس شرکت‌های غیر ایرانی برای فروش نیابتی نفت ایران	PP06
		شرکت‌های تراستی	PP07
		استفاده از شرکت امین واسط	PT01
		استفاده از شرکت‌های واسط امین	PU02
		ایجاد واسط‌های مورد اعتماد برای تسهیل فروش نفت	PW03
۵	ورود بخش غیردولتی کشور در بازاریابی نفت خام	ورود بخش غیردولتی قوی در قالب هلدینگ‌های تخصصی نفت و گاز	PB02
		استفاده از ظرفیت شرکت‌های اقتصادی کشور برای فروش نفت	PD01
		استفاده از پتانسیل شرکت‌های داخلی در تعامل با شرکت‌های خارجی	PE05
		حق‌العمل کار شدن شرکت‌های داخلی برای وزارت نفت	PH04
		ورود بخش غیردولتی در فروش نفت	PS04
۶	تجارت متقابل و تهاتر	استفاده از تهاتر برای ورود کالاهای اساسی	PC04
		تهاتر نفت با کالاهایی مثل طلا یا هر نوع کالای اساسی	PF02
		استفاده از روش‌های تجارت متقابل در فروش نفت	PF05
		استفاده از روش‌های تهاتری	PI01
		استفاده از روش‌های تجارت متقابل	PR05
۷	پروژه‌های توسعه‌ای کشور توسط شرکت‌های خارجی با استفاده از درآمدهای نفتی	انجام پروژه‌های توسعه‌ای توسط پیمانکار خارجی در ایران با پشتوانه درآمدهای نفتی	PC07
		تأمین مالی پروژه‌های توسعه‌ای داخل کشور از طریق درآمدهای نفتی	PE04
۸	استفاده از افراد خبره دارای اختیار تام	ایجاد کمیته‌ای از افراد خبره با اختیارات تام در حوزه فروش نفت	PD05
		مستشاران عملیاتی برای تسهیل فرایند فروش در کشورهای اصلی خریدار نفت	PJ08
		نمایندگان ویژه برای تحلیل و تسهیل فعالیت بازاریابی نفت	PJ09
		افراد خبره و دارای اختیار تام در فروش نفت	PP05
		افراد خبره و دارای اختیار تام در فروش نفت	PU03
۹	شبکه مویرگی فروش نفت	کاهش ریسک برای خریدار نفت	PD02
		ایجاد شبکه مویرگی در فروش نفت	PE01
		کشتی به کشتی کردن نفت برای از بین بردن هویت مبدأ	PE08
		استراتژی خلق ابهام در فروش نفت	PF06
		کاهش ریسک برای خریداران نفت	PG01
		نزدیک شدن به بازار مشتریان و بالا بردن پویایی در فروش	PG08
		کاهش ریسک برای خریداران نفت ایران	PH01
		استراتژی اختفا در معاملات	PH06
		منعطف بودن و پویایی نسبت به بازار مشتریان	PH07
		استفاده از صرافی‌ها برای انتقال پول	PJ06
		ایجاد شبکه مویرگی فروش نفت	PK01
		پوشش ریسک‌های احتمالی برای مشتری	PL02
		فروش مویرگی نفت در منطقه	PO07
		ایجاد شبکه مویرگی در توزیع نفت خام	PQ08
۱۰	سوآپ و تاپ‌آپ نفت	نزدیک شدن به بازار مشتریان	PD03
		سوآپ نفت در دریای خزر	PF03

		استفاده از سازوکار سوآپ نفت با کشورهای همسایه	PI03
		سوآپ نفت	PO05
		تاپ آپ نفت	PO06
		سوآپ نفت	PS06
		سوآپ نفت با همسایگان	PR03
۱۱	بورس نفت داخل کشور	بورس نفت در داخل کشور	PF07
		بورس نفت در داخل کشور	PX04
		بورس نفت در داخل کشور	PY02
۱۲	ساخت مخازن ذخیره‌سازی در داخل و خارج از کشور	ساخت مخازن ذخیره‌سازی در داخل کشور	PG06
		خرید و یا ساخت مخازن ذخیره‌سازی در نزدیکی بازار مشتریان	PH02
		ساخت یا خرید مخزن در خارج کشور	PI04
		ساخت مخازن ذخیره‌سازی در خارج کشور	PG07
		ذخیره‌سازی در کشورهای همسو	PV02
		ساخت مخازن در خارج کشور	PX03
		ساخت مخازن ذخیره‌سازی در داخل کشور	PY03
		ساخت یا خرید مخازن ذخیره‌سازی در خارج کشور	PY04
۱۳	ایجاد ستاد هماهنگی داخلی برای مقابله با تحریم	داشتن برنامه بلندمدت و راهبردی در حوزه انرژی کشور	PA07
		لزوم به‌کارگیری مدیریت دانش در فعالیت‌ها	PA10
		لزوم وجود یک استراتژی جامع برای انرژی کشور	PC03
		لزوم وجود یک استراتژی جامع برای بخش انرژی کشور	PD08
		تشکیل کارگروهی برای بالا بردن انعطاف نسبت به تحریم	PE03
		قیمت‌گذاری مناسب برای هر منطقه	PH05
		داشتن استراتژی یکپارچه و منسجم در کشور	PI07
		حذف قوانین زائد و موانع صادرات موجود	PJ01
		کاهش ریسک تاجران ایرانی	PJ03
		رفع موانع داخلی و عدم پویایی‌های متولیان فروش	PN04
		بالا بردن ریسک‌پذیری در فعالیت‌ها	PW01
		داشتن راهبرد بلندمدت در حوزه فروش نفت	PP02
		تشکیل ستاد هماهنگی داخلی	PU01
		ایجاد ستاد ویژه مقابله با تحریم	PW04
۱۴	تشکیل سازمان کشورهای تحریم‌شده	پوشش ریسک فعالیت با تشکیل کنسرسیوم‌ها و اتحادیه‌ها	PA09
		فراهم کردن زیرساخت‌های سیاسی - دیپلماتیک	PG10
		داشتن راهبرد بلندمدت در حوزه فروش نفت	PL01
		بستن پیمان استراتژیک با برخی کشورها	PO03
		تشکیل سازمان کشورهای تحریم‌شده	PU06
		دیپلماسی فعال با کشورهای همسو	PV03
		حضور فعال در مجامع و اتحادیه‌های همسو	PW02
		دیپلماسی فعال در حوزه فروش نفت	PX05
۱۵	بلندینگ (مخلوط کردن) نفت	بلندینگ نفت خام (مخلوط کردن نفت خام ایران با نفت خام دیگر کشورها)	PD06
		بلندینگ نفت با کشورهای همسایه	PO02
		بلندینگ نفت میادین مختلف	PP01
		بلندینگ نفت	PR02
۱۶	استفاده از پیمان‌های پولی دو یا چندجانبه و ارزهای رمز نهاد	استفاده از ارزهای دیجیتال در تبادلات مالی	PF08
		استفاده از ارزهای رمز نهاد	PL08
		استفاده از پیمان‌های پولی دو یا چندجانبه	PM01

گام هفتم: اعتمادپذیری پژوهش

بر طبق مطالب پیش گفته، اعتمادپذیری پژوهش‌های کیفی با پژوهش‌های کمی تفاوت دارد. اعتبارپذیری و تأییدپذیری به عنوان دو روش برای اعتمادپذیری پژوهش‌های کیفی بررسی خواهد شد.

الف) بررسی اعتبارپذیری

با استفاده از تکنیک کسب اطلاعات دقیق موازی نظیر نمایش و ارائه تحلیل‌های داده‌ای و نتایج آن به متخصصان امر و تکنیک خودبازبینی، تأیید شد که موضوع مورد ادعا به طور واقعی بررسی شده است.

ب) تأییدپذیری

در پژوهش کیفی این امر به معنای قدرت تحلیل و دقت داده‌ها و میزان تأیید آن‌ها است و رسیدن به تأییدپذیری طی جمع‌آوری و تحلیل داده در طول تحقیق، بررسی داده‌های خام، تفسیرها و پیشنهادها و یافته‌ها را می‌طلبد. در این پژوهش این اقدامات انجام شد و در صورت لزوم برای بررسی کیفیت یافته‌ها و تفسیرها و قضاوت درباره آن‌ها قابل ارائه است.

گام هشتم: ارزیابی تحلیل مضمون

کدگذاری‌های نهایی با نظر استادان به صورت رفت و برگشتی جرح و تعدیل و اصلاح شد.

جدول ۴. ترسیم شبکه مضامین فراگیر

ردیف	مضامین فراگیر	مضامین سازمان دهنده
۱	سازوکارهای فنی	ساخت پالایشگاه‌های کوچک و پتروپالایشگاه در داخل کشور
		پروژه‌های توسعه‌ای کشور توسط شرکت‌های خارجی با استفاده از درآمدهای نفتی
		سواپ و تاپ‌آپ نفت
		پورس نفت داخل کشور
		ساخت مخازن ذخیره‌سازی در داخل و خارج از کشور
۲	سازوکارهای سیاسی - حقوقی	بلندینگ نفت
		استفاده از افراد خیره دارای اختیار تام
		ایجاد ستاد هماهنگی داخلی برای مقابله با تحریم
۳	سازوکارهای	تشکیل سازمان کشورهای تحریم‌شده
		سرمایه‌گذاری در پروژه‌های خارجی و خرید پالایشگاه خارج از کشور

	اقتصادی- مالی	ورود بخش غیردولتی کشور در بازاریابی نفت خام
		استفاده از پیمان‌های پولی دو یا چندجانبه و ارزهای رمزنهاد
۴	سازوکارهای تجاری- بازرگانی	استفاده از ظرفیت همسایگان منطقه‌ای و کشورهای بزرگ همسو
		شرکت‌های تراستی و واسط‌امین
		تجارت متقابل و تهاتر
		شبکه مویرگی فروش نفت

۵. راهبردهای پیشنهادی فروش نفت خام ایران

از مجموع مصاحبه‌های انجام‌شده ۱۶ راهبرد ذیل به دست آمده است:

۱. ساخت پالایشگاه‌های کوچک و پتروپالایشگاه در داخل کشور؛
۲. انجام پروژه‌های توسعه‌ای کشور توسط شرکت‌های خارجی با استفاده از درآمدهای نفتی؛
۳. سوآپ و تاپ‌آپ نفت؛
۴. ایجاد بورس نفت داخل کشور؛
۵. ساخت مخازن ذخیره‌سازی در داخل و خارج از کشور؛
۶. بلندینگ نفت؛
۷. استفاده از افراد خبره دارای اختیار تام؛
۸. ایجاد ستاد هماهنگی داخلی برای مقابله با تحریم؛
۹. تشکیل سازمان کشورهای تحریم شده؛
۱۰. سرمایه‌گذاری در پروژه‌های خارجی و خرید پالایشگاه خارج از کشور؛
۱۱. ورود بخش غیردولتی کشور در بازاریابی نفت خام؛
۱۲. استفاده از پیمان‌های پولی دو یا چندجانبه و ارزهای رمزنهاد؛
۱۳. استفاده از ظرفیت همسایگان منطقه‌ای و کشورهای بزرگ همسو؛
۱۴. شرکت‌های تراستی و واسط‌امین؛
۱۵. تجارت متقابل و تهاتر؛
۱۶. ایجاد شبکه مویرگی فروش نفت.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

در شرایط کنونی که جمهوری اسلامی ایران شرایط تحریم را تجربه می‌کند و بخش قابل توجهی از بودجه آن به درآمدهای نفتی وابسته است، شناسایی

راهبردهایی برای فروش نفت امری ضروری و حیاتی است. شناسایی تک تک این راهبردها و تلاش برای اجرا و استفاده از آنها برای فروش نفت و افزایش درآمدهای ناشی از آن در جای خود بسیار مهم است؛ اما ناگفته پیداست در شرایط حاضر ظرفیت اجرای همه راهبردها وجود ندارد. این پژوهش کوشیده است با احصای نسبتاً جامعی از راهبردهای بازاریابی نفت خام در شرایط تحریم برای جمهوری اسلامی ایران، گامی در جهت بهبود شرایط موجود بردارد.

شناسایی ۱۶ راهبرد از طریق مصاحبه با ۲۴ نفر از خبرگان این حوزه و ارزیابی آنها با روش تحلیل مضمون گام اصلی پژوهش حاضر بوده است. نتایج پژوهش نشان داد که با توجه به تحریم‌های هوشمند فعلی باید در عرصه فنی از راهبردهای سوآپ و تاپ‌آپ نفت، بلندینگ نفت، ساخت پالایشگاه‌های کوچک و پتروپالایشگاه در داخل کشور، ساخت مخازن ذخیره‌سازی در داخل و خارج از کشور، بورس نفت داخل کشور و پروژه‌های توسعه‌ای کشور توسط شرکت‌های خارجی با بهره‌مندی از درآمدهای نفتی استفاده کنیم. همچنین در عرصه سیاسی و حقوقی به‌کارگیری افراد خبره دارای اختیار تام، ایجاد ستاد هماهنگی داخلی برای مقابله با تحریم و تشکیل سازمان کشورهای تحریم‌شده توصیه می‌شود.

از سوی دیگر بعد مالی در فروش نفت اهمیت فراوانی دارد و سرمایه‌گذاری در پروژه‌های خارجی و خرید پالایشگاه خارج از کشور، ورود بخش غیردولتی کشور در بازاریابی نفت خام و استفاده از پیمان‌های پولی دو یا چندجانبه و ارزهای رمزنهاد از راهبردهایی هستند که خبرگان صنعت نفت برای فروش نفت خام ایران ارائه کرده‌اند.

در عرصه بازرگانی - تجاری توصیه می‌شود از راهبردهایی همچون استفاده از ظرفیت همسایگان منطقه‌ای و کشورهای بزرگ همسو، تجارت متقابل و تهاثر، شرکت‌های تراستی و واسط‌امین و شبکه مویرگی فروش نفت استفاده شود. تحلیل کلی نشان می‌دهد برای بازاریابی و فروش نفت خام به کار گرفتن ظرفیت‌ها و توانمندی‌های داخلی کشور و تلاش در جهت ارتقای توانمندی‌های فناورانه برای کاهش وابستگی به شرکت‌های بین‌المللی یکی دیگر از راهبردهای میان‌مدت در تقابل

با عمر و دوام تحریم است. به منظور تکمیل این پژوهش، لازم است در گام دیگری با تمرکز بر امکان‌سنجی و حتی فرایندشناسی و اجرای هر یک از راهبردهای مذکور، سازوکارهای اجرایی و رفع موانع راهبردهای ارائه شده را طراحی کرد.

استفاده هیبریدی از راهبردهای مطرح اصلی‌ترین توصیه سیاستی این پژوهش مطرح است؛ به عنوان مثال عرضه نفت از طریق بخش غیردولتی کشور به پالایشگاه‌های دارای ظرفیت خالی پالایشی و دریافت سهام پالایشگاه در ازای ارزش نفت یا حتی خرید یک پالایشگاه در خارج کشور از طریق تأمین خوراک اولیه به صورت بلندمدت از طریق شرکت‌های تراستی یا در حالتی دیگر استفاده از ظرفیت کشورهای بزرگ همسو و همسایگان منطقه‌ای در بلندینگ نفت و تغییر مشخصات آن؛ همان‌طور که روسیه نفت ونزوئلا را از طریق بلندینگ با نفت غرب آفریقا به پالایشگاه «اسار» هند می‌فروخت و همچنین ترکیب راهبرد تجارت متقابل نفت با راهبرد همکاری با کشورهای بزرگ همسو مانند روسیه و چین، برای تجارت متقابل نفت در برابر کالاهای اساسی کشور مانند غلات و ابزارآلات صنعتی یا خدمات از طریق شرکت‌های کشور خریدار نفت مثل پروژه‌های راه‌سازی و عمرانی در داخل کشور.

ترکیب راهبرد ساخت یا خرید مخازن ذخیره‌سازی در خارج از کشور با راهبرد تجارت متقابل که هزینه خرید یا ساخت مخازن را می‌توان از طریق تحویل و تأمین نفت به صورت بلندمدت پرداخت، از نظر عملیاتی قابل اجرا خواهد بود. دسترسی به دریای خزر در شمال و خلیج فارس و دریای عمان در جنوب کشور موقعیت مطلوبی را برای جمهوری اسلامی ایجاد می‌کند تا با استفاده از ظرفیت همسایگان نفتی از جمله روسیه، قزاقستان و عراق و استفاده از راهبرد سوآپ و تاپ‌آپ نفت بخشی از نفت خام خود را به فروش برساند. ترکیب راهبرد استفاده از ارزهای رمزنهاد و راهبرد فروش مویرگی نفت از طریق شرکت‌های تراستی بخش غیردولتی، علاوه بر حل مسئله بازگشت پول به چرخه اقتصادی، می‌تواند به دلیل کم شدن میزان حجم معاملات، استفاده از ارزهای رمزنهاد را با ظرفیت پایین‌تر هم ممکن سازد.

منابع

- ابراهیمی، محسن (۱۳۹۰). تخمین الگوی عرضه نفت خام ایران. *نشریه مطالعات اقتصاد انرژی*، ۸ (۲۹)، صص ۱۱۳ - ۱۳۷.
- ایمان، محمدتقی (۱۳۸۸). مبانی پارادایمی روش‌های تحقیق کمی و کیفی در علوم انسانی. چاپ اول. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- آب نار بهبهانی، رامین (۱۳۹۳). اولویت‌بندی استراتژی‌های بازاریابی بین‌المللی فرآورده‌های نفتی ایران (مطالعه موردی: شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران). پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه پیام نور استان البرز، مرکز پیام نور کرج.
- بیگامی عادل و همکاران (۱۳۹۴). جستارهایی در اقتصاد مقاومتی: تحریم‌های اقتصادی ایران؛ مبانی، ابعاد و راهکارها. تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
- دانایی‌فرد، حسن. الوانی، سید مهدی. آذر، عادل (۱۳۸۸). روش‌شناسی پژوهش کمی در مدیریت: رویکردی جامع. چ دوم. تهران: انتشارات صفار.
- درخشان، مسعود (۱۳۹۰). مشتقات و مدیریت ریسک در بازار نفت. تهران: مؤسسه مطالعات بین‌المللی انرژی.
- دستمالچی، اصغر (۱۳۸۴). سیاست خارجی آمریکا الگو و روند. چ دوم. تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، وزارت امور خارجه.
- دولابی حمیدرضا. حامدی، ارکیده (۱۳۹۶). استراتژی بازاریابی شرکت ملی نفت ایران. *ماهنامه علمی-ترویجی اکتشاف و تولید نفت و گاز*، (۱۵۲)، صص ۳۵-۴۶.
- راه چمنی، ابوالقاسم (۱۳۸۱). گزیده پژوهش‌های جهان. تهران: ابرار معاصر.
- ریاضی، محمدرضا (۱۳۸۸). آشنایی با مهندسی مخازن نفت و گاز. تهران: مؤسسه انتشارات علمی دانشگاه صنعتی شریف.
- سیمپاری محمدرضا (۱۳۹۷). چارچوب مفهومی تخصیص منابع مالی شخصی مبتنی بر بیانات مقام معظم رهبری. پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد. دانشگاه امام صادق (ع)، معارف اسلامی و مدیریت.
- طغیانی، مهدی. درخشان، مرتضی (۱۳۹۳). تحلیل عوامل تأثیرگذاری تحریم‌های اقتصادی بر ایران و راهکارهای مقابله با آن. فصلنامه راهبرد، (۷۳)، صص ۱۴۶-

۱۱۵.

عابدی جعفری، حسن. تسلیمی، محمد سعید، فقیهی. ابوالحسن. شیخزاده، محمد (۱۳۹۰). تحلیل مضمون و شبکه مضامین: روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده های کیفی. *دوفصلنامه اندیشه مدیریت راهبردی*. (۱۰)، صص ۱۵۱-۱۹۸.

مصلى نژاد عباس (۱۳۹۴). سیاست گذاری اقتصاد سیاسی نفت و تحریم های بین المللی ایران. *پژوهشنامه علوم سیاسی*، (۳۹)، صص ۲۰۰-۱۷۱.

ولدان زرقانی احسان (۱۳۹۷). تجزیه و تحلیل اهمیت کانال نرخ ارز در اثرگذاری تحریم های حوزه نفت و گاز بر متغیرهای کلان اقتصادی کشور (رشد و تورم): دلالت هایی جهت اجرای بند ۱۳ سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی. پایان نامه دوره کارشناسی ارشد. دانشگاه امام صادق (ع)، معارف اسلامی و مدیریت.

هاتفی، محمدعلی. وهابی، محمد مهدی (۱۳۹۶). استراتژی های راهبردی پروژه های نفت و گاز، مبتنی بر حوزه های دانش مدیریت پروژه. *پژوهش های مدیریت راهبردی*، ۲۴ (۶۹)، صص ۳۵-۵۵.

Boyatzis, R. E. (1998) Transforming qualitative information: thematic analysis and code development. Sage Braun, Virginia.

Braun, V, & Clarke, C. (2006) Using thematic analysis in psychology. Edward Arnold (Publishers) Ltd.

Cameron, Iain, Respecting Human Rights and Fundamental Freedoms and Eu/Un Sanctions: State of Play, Policy Department External Policies, Brussels, European Parliament, 2008, P5.

Daft, Richard L. (2010). Management, 9th edition, US: South- Western Cengage Learning.

Daoudi, M. S., and Dajani, M. S. (1983). Economic sanctions: ideal and experience. Boston: Routledge& Kegan Paul, 8.

Doxey, Margaret P. (1980). Economic sanctions and international enforcement, 2nd ed New York: Oxford University Press, 14- 5.

Hassani, Mohammad. (2016). Iran Oil Production, Investment Policy, International Sanctions and P5 + 1 Deal with Iran, 2006-2015, Volume: 3 issue: 4, page(s): 405- 421.

Kirshner, J., 1997. The microfoundations of economic sanctions, Security Studies, 6 (3), 32- 64.

Morgan, T.C., Bapat, N. and Krustev, V., 2009. The Threat and Imposition of Economic Sanctions, 1971- 2000, Conflict Management and Peace Science, 26 (1), 92- 110.

- Seeberg, Peter. (2018). The EU and the international sanctions against Iran, Palgrave Communications, Vol. 2, p. 19 – 28.
- U.S. Energy Information Administration, Monthly Energy Review, Table 1.3 and 10.1, January 2020.
- Vogt, Achim (2019). ONE YEAR AFTER THE RE- IMPOSITION OF SANCTIONS, FRIEDRICH- EBERT- STIFTUNG, PEACE AND SECURITY, 4- 8.